

"Enbiyanın ayrı ayrı şeriatleri, evliyanın başka başka tarikatleri, asfiyanın çeşit çeşit meşrepleri şu sırdan neş'et etmiştir..." cümlesini izah eder misiniz?

Allah'ın her bir isminin kainat sahnesinde tecelli daireleri ve perdeleri vardır. Bu daire ve perdelerde bir isim reis ve galiptir, diğer isimler ise bu ismin emrinde ve gölgesinde hizmet ve tecelli ederler.

Mesela; sema bir daire ve perdedir, bu dairede ve perdede reis; Allah'ın **Celal** ismidir. Dev galaksilerin sapan taşı gibi çevrilmesi ve zerrece yörüngesinden sapmaması, Allah'ın sonsuz azamet ve kibriyasını muhtevi olan; Celal ismini kör olana bile gösterir. Bu sema dairesinde ve perdesinde diğer isimler Celal isminin komutasında ve gölgesinde tecelli eder. Lakin diğer isimler de bu tecellinin içinde görünür. Sema dairesi ve perdesinde cemel sıfatının da tecellisi vardır ama, celal manasının gölgesinde kalmıştır. Ama dikkat ile bakıldığında sair isimler ile celal sıfatı iç içedir.

Yine bir çiçeğe nazar ettiğimiz zaman, oradaki ince sanatlar ve güzel kokular ve estetik işlemler; Allah'ın **Cemal** isminin manasını zahiren ve galiben gösterir. Bu çiçek dairesinde de, Allah'ın Cemal ismi reistir, diğer isimler bu ismin komutasında ve gölgesinde işlerler. Burada da celal sıfatı cemalin içinde gizlidir, dikkat ile okunduğu zaman anlaşılır.

Allah'ın her bir isminin diğer isminden hem hüküm olarak hem de mana olarak bir farkı vardır. Bu yüzden isimlerin tecelli ettiği daire ve perdeler de buna göre farklılık arz ediyor. Bütün isimlerin aynı kalıp içine girip, tek tipleşmesi ve farklı hüküm ve manalarını göstermemesi düşünülemez. Allah'ın sayısız isim ve sıfatları, kainatta sayısız mahiyet ve mizaçları gerektirmiştir.

Bu yüzden, Allah'ın birbirinden farklı olan isimlerinin tecelli ettiği dairelerde, o ismin mana ve hükmüne uygun olarak ibadet ve meslekler ortaya çıkmıştır. Evliya ve ariflerin meslek ve meşreplerinin farklı ve birbirine mübayin olmasının sebebi, isimlerin galebesidir. Bir evliya Allah'ın bir isminin dairesine giriyor ve o isim o evliyanın üstünde galip geliyor. Sair isimlerde aynı hassasiyeti gösteremediği için, meslek ve meşrebi farklı hatta zıt gibi düşüyor.

Mesela; Muhyiddin-i Arabi, Allah'ın vacip olan vücuduna öyle bir hasrı nazar ediyor ki, Allah'ın sair isimlerini ve tecelli dairelerini göremiyor. Göremediği tecelli dairelerini de inkar ediyor. Varlık sadece Allah'a mahsus deyip diğer isimlerin tecelli ettiği sahaları ve varlıkları yok sayıyor.

Yine bir evliya, bir ismin hükmüne girip o hükmün altında fena bulduğu için, diğer

isimleri fark edemiyor.

Ama hakikatli ve üstün olan yol ise bütün isimleri ve dairelerini muvazene içinde okuyup hayatında gösterip ilan etmektir ki; sahabe mesleği budur. Yani her ismi değerinde ve ölçüsünde okumak ve gereğini üstünde göstermektir.

Aynı mana nebiler içinde de caridir. Peygamber Efendimiz (asm) Allah'ın bütün isimlerini azami bir tecelli ile üstünde göstermiştir; bir ismin galebesi ile sair isimlerin pasifleşmesi diye bir şey olmamıştır. Ama sair nebilerde her isim tecelli etmekle beraber, bir ismin galebesi olmuştur. Bütün isimlerin en azami ve müsavi şekilde tecelli ettiği tek nebi; iki cihan serveri Hazreti Muhammed (asm) Efendimizdir. Nasıl, Allah'ın isimleri içinde İsm-i a'zam var ise; bu isimlere mazhar olanlar içinde mazhar-ı azam da vardır ki; bu Hazreti Peygamber Efendimiz (asm)'dir.